

JÓKAI MÓR: AZ ÖNKÉNYURALOM ADOMÁI. I. KÖT. (1850–1858)

Sajtó alá rendezte Sándor István. Budapest, Akadémiai Kiadó–Argumentum Kiadó, 1992. 1016 l.

Nagyon vártam ennek a kötetnek a megjelenését. Tapasztalatból tudom, hogy Jókai adomái állandóan bizonyítják jelenlétükkel, hogy a nagy író hatása át- meg átszövi hazai művelődésünk mindennapjait. Érdeklődéssel olvasom a JKK előttem fekvő kötetét azért is, mert egy jőnevű filológus, Sándor István látta el jegyzetekkel az adomák szövegeit. Mióta megkaptam a gyászjelentést Sándor István haláláról, kötelességemnek tartom, hogy szomorúan méltassam a vaskos kötet érdemeit és hasznát a jövő magyar irodalomtörténeti és folklórisztikája szempontjából.

Öszintén kalapot kell emelnünk Jókai nagysága előtt, aki az önkényuralom időszakában, nyolc év alatt sem veszette el életkedvét, sőt felismerte a humor jelentőségét a nép és a társadalom önmagáralálásaért folytatott irodalmi tevékenységben. Sándor István nemcsak a már megjelent Jókai-művek gazdag tárházát tekintette át, hanem gondosan áttanulmányozta a nagy író által szerkesztett folyóiratokat, naptárakat. Ezek közé beillesztette *A magyar nép adomáinak* teljes anyagát a 15 kiadás alapján, sőt kibányászta a gazdag adomakincset Jókai humorisztikus albumaiból, Az Üstökös hetilap 19 számából és Kakas Márton Naptárából. A bűvárlat eredménye az lett, hogy sikerült a Jókai-adomákötet összeállítójának 990 szöveget növekvő számban felsorolnia, amely bizonyítja klasszikus írónk sokoldalúságát, bár így az adoma műfaji határait számtalanszor lépte át. Így a novellameséktől a nevető fejfáig az adomák tengerében sok minden megtalálható az elbeszélő hagyományban. Élő világ ez majdnem 150 év elmúltával. Sándor István biztos kézzel vezet minket át a

Jókai-adomák tengerén, nem csoda, hiszen György Lajos utolérhetetlen tárgy történeti kutatásai korábban már biztos alapot teremtettek a műfajban való pontos eligazodásra. A kötet összeállítója végigveszi az adomák forrásait a családi örökségből, az irodalmi ösztönzésekből és az újságírói gyakorlatból. Különösen figyelemre méltó *A magyar nép adomái* c. gyűjtemény kialakulásának és változásfolyamatának szemmel kísérése, valamint a humorisztikus albumok adomaanyagának egzakt ismertetése. Úgy vélem, hogy a magyar irodalomtörténeti kutatás jelentékeny eredményei nyerneek összefoglalást Jókai adomáival kapcsolatban.

Nem hallgathatom el csalódásomat a JKK eme kötetének átolvasása után. Sándor István teljesen lemondott az anekdoták tipológiai meghatározásáról. Jó néhány vándortémát a nemzetközi motívumkatalógus szerint is meg lehetett volna határozni. Kár, hogy ez elmaradt, mert így a szövegek világ-irodalmi összefüggéseit nehezen fogja felismerni a korábbi eredményeket számbavevő, irodalomtörténeti–folklórisztikai tárgy történeti kutatás. Ezt a hiányt kívánom most pótolni, amikor kiegészítéseimet a szövegek sorrendjében fűzöm hozzá. (A rövidítések feloldása *A magyar protestáns exemplumok katalógusa* c. könyvemben található.)

Kiegészítéseim tehát a következők:
JKK Adomák p. 46, num. 66: AaTh 1534 A*; Moser-Rath, Schwank 291, not. 111.; Kultsár I.: Hasznos Mulatságok. Pest 1821, 208.; Gyömbéri Darázs J. 4. 1845, 60, num. 1057. – p. 51–53, num. 70: AaTh 922. – p. 54sq., num. 71: AaTh 160 A*. – p. 55–57, num. 72: Kutjavásár; BP 3. 191. – p. 57sq., num. 73: AaTh 1689 A; BN 905*; György

num. 154. – p. 59, num. 75: K 1812.14.1. mot. + J 2512. mot. – p. 59sq.: AaTh 875. – p. 61sq., num. 78: P 15.7. mot. – p. 62–65, num 79: Q 411. 14. mot. – p. 66, num. 80: AaTh 1950. – p. 67–70, num. 81/l: M 211. mot. – p. 71sq., num. 81/III: D 1266. mot. + D 1721. mot. – p. 73–75, num. 81/IV: AaTh 664 A* (Hatvanihoz kapcsolódik). – p. 87–95, num. 93: AaTh 1539. – p. 95–99, num. 94: AaTh 1313 A + J 1772. 9. mot. + AaTh 1696. – p. 99sq., num. 95: AaTh 1457. – p. 100–102, num. 96: AaTh 1654. – p. 102–104, num. 97: AaTh 1000. – p. 104sq., num. 98: AaTh 1450 + 1384. – p. 106, num. 99: Szendrey Zs.: Falucsúfolóink. Ethn. XXXVIII (1927), 32, I/2. csoport.; Sirisaka A.: Magy. közmondások könyve. Pécs 1890, 10. – p. 112, num. 103: A palóc tintát iszik; Gáspár J./Kovácsi A. 1853, 174sq., num. 135/1.; Erdélyi Indali P. 1856, 144sq., num. 144/3. – p. 113–116, num. 107: J 1750. mot. + MNK 1306*I + MNK 1248 I* + MNK 1340*V + AaTh 1319 E* (?) + 1310. A szöveg falucsúfoló anekdotái a következők: MNK 1248 I* + MNK 1340*V + AaTh 1290 + 1310 + 1534 A* + MNK 1339 C I* + AaTh 1296* + MNK 1306* VI. – p. 116sq., num. 109: AaTh 1453. – p. 146, num. 145: Úgysem lesz vicispán! György num. 235.; Moser-Rath, Schwank 221, not. 79. – p. 152, num. 157: AaTh 1824. – p. 169sq., num. 184: AaTh 1965. A Gesta Romanorum 71. sz. elbeszélésének (Cecus et claudus) anekdotává fejlődése; Budapesti Szemle CXVII (1904), 157. – p. 173sq., num. 191: AaTh 1296 B. – p. 174, num. 192: Dömötör, Cigányadomáink 89, num. 80. – p. 176, num. 194: MNK 1341*II. – p. 176sq., num. 195: AaTh 1631. – p. 178, num. 197: Dömötör, Cigányadomáink 93, num. 141. (Szalonnapihítás). – p. 179, num. 199: AaTh 778. – p. 179sq., num. 200: Dömötör, Cigányadomáink 103, num. 310. – p. 180sq., num. 202: AaTh 1807 A; Ujváry Z.: Adomák Gömörből. Debrecen 1988, 123. – p. 185, num. 211: Kiss-

házy J.: Nevetős fejfák. Miskolc 1932, 33, num. 112. – p. 186, num. 214: Kiss-házy J. op. cit. 20, num. 63. – p. 190sq., num. 221: NL 2, 50 (Katona Imre összefoglalása a faragószék nótájáról). – p. 214, num. 248: AaTh 1373. – p. 215, num. 249: MNK 1300*IV. – p. 215sq., num. 251: György num. 109. – p. 216sq., num. 253: AaTh 2040. – p. 229sq., num. 265: A posztó mérése fától fáig a betyármondák gyakori eleme: Bogatyrev, P. G.: Slovaczkije epičeskije rasskazy. Moszkva 1963, 41, not. 120. – p. 234sq., num. 274: AaTh 1685; MNGy. VIII, 448–450, num. 4/4. – p. 239, num. 282: AaTh 1678*. p. 240, num. 285: AaTh 1563*. – p. 245sq., num. 289: Messze a messziség + Ranke 921** + AaTh 921 F*. – p. 247sq., num. 291: T 251. 7. mot. – p. 250, num. 294: AaTh 298. – p. 251, num. 295: AaTh 1349 F*. – p. 279, num. 340: MNK 1833 J* I + II A. – p. 284, num. 351: Dömötör, Cigányadomáink 106, num. 355. – p. 287, num. 357: AaTh 1630 A*. – p. 288, num. 360: Dömötör, Cigányadomáink 97, num. 200. – p. 319sq., num. 420: AaTh 1807 A. – p. 398, num. 569: Papagáj és paraszt; B 211.3.4. mot. + J 1705. 1. mot. – p. 411, num. 592: „Hol lakik, édes?” Szendrey Zs.: Falucsúfolóink. Ethn. XXXVIII (1927), 31, I/1. csop. – p. 435sq., num. 637: MNK 1213**. – p. 437, num. 641: J 215.2.1. mot. – p. 438, num. 642: AaTh 1231*. – p. 446, num. 655: AaTh 1657 A (eltérő). – p. 465sq., num. 684: AaTh 1381 (erősen eltérő, fecsegő asszony nélkül).

Talán ezek a szerény tárgy történeti jegyzetek mint kiegészítések hozzájárulnak a Jókai-anekdoták eredetének további nyomonkutatásához. Ténnyelő bizony van elég ezen a téren, mint ahogy a rengeteg Jókai-szöveg származék a népiszkolai tankönyvekből megvilágítaná az anekdoták, adomák utóéletének számos esetét, amelyről mélyen hallgat a vaskos könyv jegyzetanyaga.

Dömötör Ákos